

Loyiha: Tender Watch AI

Muammo:

Bugungi kunda O'zbekistonda yillik davlat xaridlari hajmi milliardlab so'mlarni tashkil etadi. Ammo tender jarayonlarining murakkabligi va inson omili ulushi yuqoriligi sababli, byudjet mablag'larining maqsadsiz sarflanishi, kelishilgan takliflar, yashirin narx oshirilishi kabi firibgarlik sxemalari hanuz uchrab turadi. Bu nafaqat iqtisodiy yo'qotishlarga, balki ijtimoiy ishonchning pasayishiga ham olib keladi.

Yechim:

Sun'iy intellekt asosidagi firibgarlik aniqlash texnologiyalari jahon bozorida allaqachon o'zini oqlagan. Endi ularni O'zbekiston tender tizimiga moslashtirish — iqtisodiy barqarorlik, adolatli raqobat va byudjet tejami uchun strategik ahamiyatga ega yechimdir.

Tenderlardagi ko'z bo'yamachiliklar sxemalari:

- 1) "G'olibni oldindan kelishib qo'yish" - Tenderda ishtirok etayotgan bir nechta kompaniya oldindan kelishib, narxlarni sun'iy ravishda oshirish yoki g'olibni oldindan belgilab olishadi. [Bir nechta firmalar tenderga juda yuqori narxda taklif beradi, faqat bitta firma pastroq narxda beradi — u oldindan "kelishilgan g'olib".]
- 2) "Firma-dubl" yoki "qo'g'irchoq kompaniyalar" - Bir odam yoki guruh bir nechta "qog'ozda bor" kompaniyalarni ochib, tenderga ularning nomidan kiradi. [Uchta tabaqalashtirilgan kompaniya ishtirok etayotgandek ko'rinadi, ammo ular aslida bitta shaxsga tegishli.]
- 3) "Narxni sun'iy oshirish" (Price Inflation) - Tovar yoki xizmat haqiqiy qiymatdan ancha qimmat narxda ko'rsatiladi. Tender komissiyasi ham bunga ko'z yumadi. [10 million so'm turadigan printer 45 million so'mga tenderda "g'olib" bo'ladi.]
- 4) "Texnik talablarga moslashtirish" (Customized Specifications) - Tender texnik talablari ataylab faqat bitta kompaniya mahsulotiga moslab yoziladi. ["Faqat X modeldagi 12.6 dyuymlik maxsus panelga ega bo'lgan, Y ishlab chiqaruvchi sertifikatiga ega bo'lgan kamera" — bu talablarga bitta kompaniya mos keladi.]
- 5) "Takliflarni soxtalashtirish" (Bid Manipulation) - Tender komissiyasi ba'zi takliflarni yashiradi, ularni ko'rib chiqmaydi yoki hujjatlarni ataylab "noto'g'ri" deb chiqaradi. [Arzon narx taklifi bergan ishtirokchi hujjatlaridagi kichik xatolik bahona qilib chetga chiqariladi.]
- 6) "Tuzilgan shartnoma bo'yicha keyinchalik narxni oshirish" (Post-Award Price Increase) - Kompaniya tenderda past narx bilan yutadi, keyin loyiha boshlanganidan so'ng qo'shimcha xarajatlar bahonasi bilan narxni oshiradi. ["Qo'shimcha ishlar kutilmagan chiqdi" degan sabab bilan narx 40–50% oshiriladi.]
- 7) "Soxta raqobat yaratish" (Fake Competition) - Tenderda ishtirok etayotgan kompaniyalar aslida bir-biriga raqib emas — ular bir guruhda ishlaydi. [3 ta kompaniya hujjat topshiradi, lekin barchasi bir xil IP manzildan jo'natilgan.]

Auditoriya:

Auditoriya segmenti	Nima uchun kerak?
1. Davlat tashkilotlari (vazirliklar, agentliklar, hokimliklar)	Budjet mablag'larining noqonuniy sarfini kamaytirish, shaffoflikni oshirish, korrupsiyani aniqlash, tender jarayonlarini avtomatik monitoring qilish.
2. Davlat korxonalari (UzAuto, Uzbekneftegaz, UZTELECOM, Energetika kompaniyalari)	Yirik xaridlar bo'yicha narx oshirilishi va kelishilgan tenderlarni aniqlash, xarajatlarni kamaytirish, audit bosimini pasaytirish.
3. Xususiy yirik korxonalar (banklar, qurilish, logistika, telekom)	Yetkazib beruvchilar bilan kelishilgan firibgarliklarni aniqlash, xarid jarayonlarida ishonchlilikni oshirish, moliyaviy yo'qotishlarni oldini olish.
4. Audit kompaniyalari (KPMG, Deloitte, PwC va boshqalar)	Mijozlar uchun risk tahlili jarayonini yaxshilash, AI asosidagi avtomatik firibgarlik aniqlash xizmatini portfolioga qo'shish.
5. Antikorrupsiya va nazorat organlari (Hisob palatasi, Prokuratura, DXX, Antikorrupsiya agentligi)	Tenderlardagi korrupsiya sxemalarini oldindan aniqlash, firibgarlik signallarini avtomatik flag qilish, tizimli tahlil olish.
6. Online tender platformalari (Etender, Xarid.uz)	Platforma ichidagi firibgarlik xavfini kamaytirish, ishtirokchilar ishonchini oshirish, AI asosidagi "Risk Scoring" modulini qo'shish.
7. Bank va moliya tashkilotlari	Tender asosida kredit olgan korxonalar bo'yicha firibgarlik xavfini baholash, kredit portfellarini xavfsizlashtirish.
8. Sug'urta kompaniyalari	Qurilish va yirik loyihalar bo'yicha narxlarning sun'iy oshirilganini aniqlash, shikastlar bo'yicha risklarni kamaytirish.
9. ERP/CRM integratorlari (SAP, Odoo, 1C integratorlari)	Tizimingizni kompaniyalar xarid tizimlariga qo'shimcha modul sifatida integratsiya qilish, AI kuzatuv funksiyasini qo'shish.
10. GovTech va B2G startaplar	Ular tuzayotgan davlat tizimlariga firibgarlik aniqlash modulini qo'shish, hamkorlik orqali bozorga tez kirish.

Loyiha qadamlari:

1-bosqich. Tizimga yuklangan bitimlar va shartnomalardagi xizmatlar va narxini internetdagi ochiq ma'lumotlar bilan solishtirgan xolda xulosalar berish.(amaldagi bosqich)

2-bosqich. Tenderda keltirilgan texnik talablar va qatnashuvchilar orqali "G'olibni oldindan kelishib qo'yish", "qo'g'irchoq kompaniyalar", "Soxta raqobat yaratish", "Texnik talablarga moslashtirish" kabi fribgarlik usullarini aniqlashtirish.

3-bosqich. Raqamli platformalarga(Etender.uz, xarid.uz) integratsiya qilish orqali, online bozorni tahlil qilish va real tenderlarni nazoratda ushlash. Shubxali tenderlar aniqlanganda tegishli audit korxonalarini ogohlantirish tizimin yo'lga qo'yish